

El sector públic i les seves institucions

Xavier Coca

PID_00155242

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement (BY) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC, Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya). La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció.....	5
Objectius.....	6
1. Aspectes específics de la gestió d'organitzacions i serveis públics.....	7
2. La gestió pública de la cultura, Europa.....	10
3. La gestió pública de la cultura, Espanya-Catalunya.....	12
4. Les competències de l'Estat i l'Administració central.....	13
4.1. El Ministeri de Cultura	13
4.2. El Ministeri d'Afers Exteriors i de Cooperació	16
5. Competències de les comunitats autònomes.....	17
5.1. L'Estatut d'autonomia de Catalunya	18
5.2. Les administracions públiques i la gestió de la cultura a Catalunya	19
6. Les competències d'àmbit local.....	22
6.1. Les dimensions locals de la cultura i els nous escenaris de la realitat	23
6.2. 30 anys d'ajuntaments democràtics, aproximació a un balanç cultural	25
7. La vinculació amb altres agents.....	27
8. Principals models de gestió pública de la cultura.....	29
Resum.....	37
Bibliografia.....	39
Annex. La Xarxa de Municipis i la Diputació de Barcelona.....	41

Introducció

Aquesta unitat té com a objectiu fer una aproximació al sector públic i les seves institucions en l'àmbit cultural. El seu recorregut comença amb l'anàlisi de les especificitats que comparteixen les organitzacions i els serveis públics, fent una ullada als paisatges propers de la gestió pública en cultura a Europa. Aquesta voluntat de passar fronteres ens ha semblat important, perquè aprendre dels veïns i veïnes ens pot ajudar a compartir i millorar la gestió de l'immoble.

La part central de document gira entorn de la gestió pública de la cultura a Espanya i a Catalunya. Un cop definides les regles de joc, amb més o menys encert i precisió per part del legislador (competències), hem passat a veure com es juga una partida.

Hi ha diferents mans que tiren els daus i no sempre ho fan amb la mateixa intensitat, a vegades les fitxes cauen fora de la taula, altres cops hi ha qui se sent prou fort per a tirar dos daus alhora (molts governs centrals). A vegades els jugadors s'endormisquen i la partida decau. També hi ha jugadors que s'han incorporat fa relativament poc a la partida (les comunitats autònomes) i de cop i volta han hagut d'aprendre les regles mentre el joc avançava. També es constata que hi ha daus i daus (més grossos, amb més números, amb més guarniments...) i, moltes vegades, hi ha jugadors que sense tenir la possibilitat de tirar gaires vegades, han de moure moltes fitxes alhora (els ajuntaments). Ara els jugadors habituals estan sorpresos, perquè una part de la parròquia ja no en té prou mirant i opinant; finalment, s'han decidit a seure i jugar (els nous agents culturals). I ho fan amb convenciment.

El que de veritat importa, però, és que tots tinguin ganes de jugar, que la partida sigui entretinguda (fins i tot riallera), que estigui oberta a nous jugadors, que cada vegada hi hagi més badocs amb ganes de dir-hi la seva. Si el joc és a cara de gos, en un tuguri fosc i allunyat, amb els mateixos jugadors de sempre i fent trampa, llavors ja no val la pena, fa mandra que deia aquell. La cultura ofereix tantes compensacions i possibilitats, que cal estar a l'aguait. Perquè com deia Ortega y Gasset "Los esfuerzos mal dirigidos conducen a la melancolía", i la melangia és un luxe que, avui, la cultura no es pot permetre.

Objectius

Els objectius didàctics que hem d'assolir mitjançant l'estudi d'aquest mòdul són:

- 1.** Adquirir una nova visió global de la gestió d'organitzacions i serveis públics.
- 2.** Identificar les peculiaritats i diferències de la gestió pública a Europa, a Espanya i a Catalunya.
- 3.** Comprendre la vinculació d'altres agents en la gestió pública.

1. Aspectes específics de la gestió d'organitzacions i serveis públics

Els principis de l'administració pública, dels quals la cultura no està exclosa, fan referència al conjunt d'elements jurídics que regeixen la seva actuació. Aquests principis es troben recollits en una àmplia varietat de textos legals: la Constitució, la Llei 30/92 del règim jurídic de les administracions públiques i el procediment administratiu comú i, finalment, la Llei 6/1997, de 14 d'abril, que tracta de l'organització i funcionament de l'Administració general de l'Estat.

L'Administració pública ha d'actuar, sempre, sotmesa a la llei i als principis generals del dret.

L'Administració pública serveix amb objectivitat els interessos generals i actua d'acord amb els principis d'eficàcia, jerarquia, descentralització, desconcentració i coordinació, amb submissió plena a la llei i al dret (article 103 Constitució espanyola).

El principi de servei als **interessos generals** s'ha de relacionar amb el fet que l'Administració actua, respecte als administrats, des d'una posició de superioritat; superioritat que no té com a finalitat el mateix aprofitament, sinó per a servir amb objectivitat els interessos generals de la col·lectivitat.

El principi d'**eficàcia** –és a dir mesurar els resultats aconseguits en funció dels objectius proposats–, diferent que l'eficiència, consisteix a mesurar els esforços que es necessiten per a aconseguir els objectius proposats (cost, temps, mitjans humans i materials de què es disposa, etc.). L'Administració pública, com qualsevol altra administració, necessita, per al seu bon funcionament, un equilibri entre aquests dos principis.

El principi de **jerarquia** fa referència a l'ordenació de l'aparell organitzatiu de l'administració d'acord amb gradacions successives dels diferents òrgans administratius, existint uns òrgans superiors amb poders de direcció i decisió respecte als òrgans inferiors integrats en una mateixa organització administrativa.

El principi de **descentralització** (territorial i/o funcional) és el procés de distribució de funcions administratives entre diverses administracions públiques jurídicament independents. És evident que perquè hi hagi una autèntica descentralització hi ha d'haver una pluralitat d'administracions públiques.

Web recomanat

<http://www.boe.es/boe/di-as/1997/04/15/pdfs/A11755-11773.pdf>
(consultat novembre 2009)

El principi de **desconcentració** suposa l'atribució, amb caràcter permanent, de competències d'un òrgan administratiu a un altre òrgan administratiu en l'àmbit d'una mateixa administració pública. La diferència fonamental entre desconcentració i descentralització rau en el fet que aquesta última fa referència a l'atribució de competències entre diferents administracions públiques.

L'existència de diferents administracions públiques, cada una amb la seva respectiva personalitat jurídica i àmbit concret d'actuació, en porta al principi de **coordinació** i cooperació interadministrativa. Aquest principi exigeix l'exercici conjunt de competències de cada administració pública amb l'objectiu de sumar esforços amb altres administracions i obtenir bons resultats.

La presència de l'Administració pública continua essent fonamental per a promoure la millora de les condicions de vida de la ciutadania (educació, sanitat, seguretat, prestacions socials, cultura..). Per a fer possible la defensa dels interessos generals, els poders públics disposen, entre d'altres, de l'exercici de la potestat normativa.

La planificació i la gestió de la cultura ni s'esgoten, ni es limiten a les actuacions directes de la mateixa Administració pública; la mateixa perspectiva de defensa dels interessos generals posa en joc la necessària cooperació amb nous agents culturals, el sector privat i el tercer sector. Avui és una realitat inqüestionable que aquests sectors tenen un paper important en àmbits com el suport a la creació, l'aposta per la societat del coneixement, la comunicació i la difusió cultural, les polítiques de joventut, l'espai domèstic, la cultura de masses, la indústria audiovisual, els circuits musicals, la internacionalització de les produccions...

L'Administració pública és conscient que, tot i el seu paper fonamental, no té el monopoli de l'àmbit cultural. La modernització de les institucions públiques és, malgrat totes les seves deficiències, un fet inqüestionable. Una anàlisi reduccionista de l'administració (excés de burocràcia, malbaratament de la despesa, poca motivació del personal, pressa de decisions només en clau política, etc.), sense tenir en compte els elements que defineixen el context de relació i cooperació amb altres sectors, pot dur a decisions estratègiques errònies.

És fonamental per a la presa de decisions conèixer les amenaces, les oportunitats, les fortaleses i les debilitats dels vincles que s'estableixen entre l'Administració pública i els altres agents. Destacar, molt especialment, que un dels grans reptes de l'Administració pública, avui, és intensificar la cooperació amb el tercer sector, perquè molts dels objectius són compartits i contribueixen a l'establiment de dinàmiques que fan possible la superació de les limitacions pròpies i donen elements per fer possibles noves oportunitats en l'àmbit cultural.

Lectura recomanada

Ferran Mascarell (2005). *La cultura en l'era de la incertesa. Societat, cultura, ciutat*. Editorial Roca.

Les administracions públiques tenen el repte d'adaptar els elements de planificació, els normatius, els serveis, els equipaments i els programes per a poder afrontar les noves realitats. L'administració s'ha de dotar dels instruments que facin possible agilitzar els seus plantejaments i la seva gestió, perquè actualment es fa difícil exercir el lideratge en solitari; ha de bastir propostes que tinguin la capacitat de generar complicitats entre els diferents actors de la cultura. I, evidentment, ho ha de fer sense perdre de vista els elements jurídics bàsics que regeixen la seva actuació. Aquesta ha de ser la seva contribució per a fer possible i real dos dels seus objectius fonamentals: la democràcia cultural, entesa com la participació de la ciutadania en la vida cultural, i la democratització de la cultura, entesa com la llibertat i dret d'accés a la cultura.

2. La gestió pública de la cultura, Europa

L'aproximació a les formes de gestió pública de la cultura no es pot limitar, únicament, a aquelles realitats més properes (Catalunya/Espanya). És del tot convenient fer una ullada a altres models situats, almenys, en un context de referència amb elements coincidents amb el nostre, com pot ser Europa. I ho és per tres raons fonamentals: perquè les relacions i els intercanvis culturals entre molts països i ciutadania europea són una realitat cada cop més evident. Per què les formes de gestió pública de la cultura no són capses tancades i autosuficients: es pot aprendre, impregnar-se, dels altres, sobretot en un context de construcció europea, on la cultura, se suposa, que té coses a dir. I en darrer terme, perquè ens agradi o no, vivim localment els processos de globalització, també en l'àmbit de la cultura.

És en aquest sentit que sembla interessant fer una aproximació als principals eixos de la política cultural en diferents països europeus, entenem la cultura com un element cabdal al benestar de la ciutadania, agafant com a marc referencial els models teòrics de l'estat del benestar.

Bloc nòrdic (Suècia, Finlàndia, Dinamarca i Noruega): les polítiques de l'estat tendeixen a objectius igualitaris i redistributius, amb una presència important de la implicació de l'estat i de la despesa pública. Culturalment podem parlar del següent:

- La consideració de la independència artística com un valor essencial i rellevant.
- L'alt índex de despesa pública té el seu reflex en la despesa en cultura per habitant per part dels estats.
- Les biblioteques i no el patrimoni són un dels principals àmbits d'actuació.
- Els ajuntaments gaudeixen d'una gran capacitat d'actuació política i de despesa.

Bloc continental (França, Alemanya, Bèlgica i Holanda): tot i mantenir un alt nivell de despesa les polítiques públiques, no són universals, sinó selectives, destinades a la protecció dels segments més febles. Culturalment podem parlar de:

- Importància de la cultura en els pressupostos.
- La promoció de les arts adquireix més importància que el patrimoni.
- El vessant econòmic de la cultura adquireix cada vegada més importància.
- La defensa de la diversitat (Bèlgica) i la particularitat cultural (França) és una temàtica important en el marc de les polítiques culturals.

Lectura recomanada

Joan Vaquer i Frau (2007, setembre). *Política cultural i models de l'estat del benestar a la Unió Europea*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació.

Bloc anglosaxó (Regne Unit i Irlanda): la presència de l'estat és mínima, desenvolupen un nivell baix de despesa pública i de cobertura de serveis, la confiança en el mercat com a regulador és superior als altres models. Culturalment podem parlar del següent:

- L'Estat juga un paper regulador. Les institucions autònomes, tipus consells de les arts, tenen, juntament amb la cerca de formes de gestió innovadores, un paper molt rellevant.
- L'Estat s'ocupa d'aspectes com la planificació estratègica. La cultura s'està considerant com un nou sector econòmic emergent.
- La cohesió social i la promoció de les arts, són uns dels objectius principals de les polítiques culturals, tot i que el patrimoni segueix essent un dels àmbits d'actuació més important.
- La qüestió territorial té diferent tractament: Irlanda és un exemple de centralisme, mentre que en el Regne Unit s'està avançant en un sistema més descentralitzat.

Bloc mediterrani (Espanya, Itàlia, Grècia i Portugal): les polítiques de l'Estat són poc trencadores en relació amb les estructures socials, amb una presència recent en el desenvolupament de les estructures de benestar. Culturalment podem parlar del següent:

- Debilitat de la intervenció estatal en cultura.
- L'Estat és, malgrat aquesta debilitat, el principal actor cultural.
- Una part molt important de la despesa pública es dedica al patrimoni. A molta distància es troben els serveis culturals o la promoció de les arts.
- En el cas espanyol les principals prioritats en polítiques culturals són: la millora de la cooperació entre les administracions, la promoció de les indústries culturals i la promoció de la llengua a l'exterior.

Així doncs, i malgrat les profundes diferències entre aquests quatre models, es pot afirmar que hi ha uns espais comuns d'actuació:

- La cerca de canvis en la gestió de la cultura.
- La cultura es veu com una realitat "econòmicament interessant".
- Assistim, sota diferents formes, a una consolidació progressiva de les polítiques culturals.
- Les noves estructures territorials es dirigeixen cap a les formes de gestió més properes a la ciutadania.

Web recomanat

Vegeu <http://www.artscouncil.org.uk/>
(consultat novembre 2009).

3. La gestió pública de la cultura, Espanya-Catalunya

La cultura és present en la Constitució espanyola de 1978. El preàmbul estableix, com a principi inspirador del text constitucional, la protecció de

"Tots els espanyols i pobles d'Espanya en l'exercici dels drets humans, les seves cultures i tradicions, llengües i institucions."

Constitució espanyola, publicacions del Parlament de Catalunya, 2000.

Però aquesta no és l'única referència a la cultura, així l'article 9.2. del Títol preliminar fixa que correspon als poders públics "[...] facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social". Alguns autors, com Óscar Alzaga, consideren que aquesta referència és massa vague, que la cultura és un dret que té sentit si s'acompanya d'unes obligacions específiques per part dels poders públics. En aquest mateix sentit, Alzaga assenyala que la inclusió del dret a la cultura hauria estat molt més interessant si hagués figurat entre l'articulat que fa referència als drets i llibertats (capítol segon del text constitucional), atès que d'aquesta manera seria possible la protecció que suposa el recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional.

Si aquests esments són significatius en el preàmbul, les referències més importants a la cultura són les que queden reflectides en el títol I, que tracta dels drets i deures fonamentals. Així l'article 44.1 proclama que "Els poders públics promouran i tutelaran l'accés a la cultura, a la qual tothom té dret" i l'article 46 fa referència als poders públics garants de la conservació i la promoció "[...] del patrimoni històric, cultural i artístic dels pobles d'Espanya i dels béns que l'integren, sigui quin sigui el règim jurídic i la titularitat. La llei penal sancionará els atemptats contra aquest patrimoni". Hi ha autors que consideren que aquest article és una extensió de l'article 27, que regula el dret a l'educació, ja que no es pot entendre una educació que no impliqui, també, l'accés a la cultura.

Altres articles fan, també, atenció a la cultura. Així, l'article 148 especifica que "Els poders públics promouran les condicions per a la participació lliure i eficaç de la joventut en el desenvolupament polític, social, econòmic i cultural" i referint-se a les persones d'edat "[...] amb independència de les obligacions familiars en promouran el benestar mitjançant un sistema de serveis socials que atendran els problemes específics de salut, habitatge, cultura i lleure¹".

Lectura recomanada

Óscar Alzaga (1978). *Comentario sistemático a la Constitución española*. Ediciones del Foro.

⁽¹⁾Art. 50

4. Les competències de l'Estat i l'Administració central

Però com s'estructuren aquests principis? Quin paper hi tenen les diferents administracions? Quin és, en definitiva, el marc competencial? El títol VIII de la Constitució ("Organització territorial de l'Estat") defineix un model en el qual la distribució competencial entre els diferents nivells de l'administració no està perfectament delimitada, sinó que la majoria de les competències tenen una índole concurrencial entre les diferents administracions públiques. Aquest plantejament adquireix molta més significació quan es fa referència a la cultura, ja que pel seu caràcter transversal podem dir que l'Administració general de l'Estat, les comunitats autònomes i les corporacions locals (municipis, diputacions provincials o consells/calbidos insulars), totes i cadascuna amb plena autonomia per a la gestió dels seus interessos, han d'exercir les seves competències en matèria de cultura de manera compartida o concurrent.

Tot i això, l'article 149 fixa les competències exclusives que es reserva l'Estat, que en l'àmbit de la cultura són aquelles que podríem denominar més *clàssiques*: exportació i espoliació de patrimoni cultural, artístic i monumental, propietat intel·lectual, foment i coordinació general de la recerca, normes bàsiques sobre premsa, ràdio i televisió (sens perjudici de les facultats que corresponen a les comunitats autònomes), museus, biblioteques i arxius de titularitat estatal (sens perjudici de la gestió per les comunitats autònomes) i relacions internacionals.

El mateix articulat assenyala, però, la plena concurrència entre l'Estat i les comunitats autònomes en temes de cultura, quan determina que sense perjudici de les competències que puguin assumir les comunitats autònomes i l'Estat considerarà els serveis de cultura com a deure i atribució essencial i facilitarà la comunicació cultural entre les comunitats autònomes i d'acord amb ells. El Tribunal Constitucional en una sentència de 24 d'octubre de 1983 (84/1983) ratifica la concurrència i assenyala que en l'acció de promoció de la cultura no es pot excloure cap ens públic.

4.1. El Ministeri de Cultura

Amb la fi del franquisme i la recuperació de les llibertats democràtiques es posa en evidència l'abandó quasi total de la cultura per part dels poders públics. Es feia necessari i urgent reconstruir, moltes vegades de dalt a baix, la majoria dels sectors culturals.

La situació d'aquests sectors culturals era extremadament fràgil: en cinema es vivia una baixada sense precedents d'espectadors i produccions, les arts escèniques de caràcter professional eren una realitat pràcticament inexistents, menys els nuclis de Barcelona i Madrid i, en un grau menor, València i Sevilla; els museus presentaven un estat d'abandó, sense projectes ni gestió professionalitzada; les biblioteques molt per sota dels estàndards i indicadors internacionals. Un dels pocs sectors que presentaven una relativa bona salut era el del llibre, sobretot per l'exportació de llibres a Llatinoamèrica.

És en aquest context de transició democràtica que s'ha de situar la creació, el 1977, del Ministeri de Cultura, que en un primer període (1977-1982), va eliminar la censura i va impulsar la creació de noves plataformes culturals i artístiques, com el Centre Dramàtic Nacional (1978), però el Ministeri no tenia les capacitats ni legislatives, ni organitzatives, per afrontar els problemes estructurals de la cultura.

El Centre Dramàtic Nacional

El Centre Dramàtic Nacional va ser creat el 1978 amb l'objectiu de difondre i consolidar el teatre contemporani, especialment l'espanyol. La institució representa els seus espectacles als teatres de la seva seu (Teatre María Guerrero i Teatre Valle-Inclán), alhora que realitza actuacions de les seves produccions a Espanya i la resta del món.

Quin paper havia de tenir el Ministeri de Cultura? La Constitució establí la concurrència entre totes les administracions públiques com la forma per gestionar la cultura. Aquest nou marc de relació i col·laboració no es podia assumir fàcilment en un Ministeri acostumat a uns determinats "tics" de caràcter molt centralista (que, entre altres qüestions van "heretar" un conjunt de funcionaris procedents d'altres organismes oficials que o bé havien desaparegut o s'havien buidat de contingut), amb unes comunitats autònomes que iniciaven el seu procés de desplegament, per cert, amb un significatiu volum de competències transferides en cultura, i amb uns ajuntaments que, històricament, eren menystinguts per l'Administració central. En resum: s'havia iniciat un procés de descentralització en el qual els municipis introduïen les dinàmiques més actives i les autonomies bastien les seves estructures d'autogovern, i generaven un bon nombre de conflictes entre l'Estat central i les autonomies, sobretot al País Basc i Catalunya, que moltes vegades veïen "atropellades" les seves competències.

Una segona fase (1982-1996) s'obre amb la victòria del PSOE el 1982. Un dels primers objectius fixats va ser la transformació i reorganització del Ministeri, per tal que respongués a les noves realitats legislatives i territorials. Així l'any 1985 es creava la Direcció General de Cooperació Cultural (avui Subdirecció), per tal de potenciar la coordinació i l'intercanvi d'informació amb les comunitats autònomes. El Ministeri va fixar, també, un seguit d'inversions i nous projectes que van donar lloc a equipaments de referència com el Museu d'Art Contemporani Reina Sofía, el Museu Thyssen-Bornemisza, o un nou impuls als museus ja existents, com el Museu del Prado. Una altra línia d'actuació del Ministeri fou la col·laboració amb les comunitats autònomes, signant els

Exemple

Enquesta d'hàbits culturals, 1978. Ministeri de Cultura

- 21, 8% de les llars espanyoles no tenien cap llibre.
- 15,6% tenien menys de 6 volums.
- 90% de la població no havia assistit mai a cap obra de teatre o concert.
- 91,7% de la població no havia entrat mai a cap biblioteca.

Lectura recomanada

"La politique culturelle en Espagne" (coordinat per Lluís Bonet i Emmanuel). Article de Juan Arturo Rubio, Négrir. Ed. Karthala, París, 2007.

Llei de patrimoni històric

La Llei de patrimoni històric estableix l'obligació de destinar, en els contractes d'obres públiques, una partida mínima de l'1% a treballs de conservació del patrimoni històric espanyol o al foment de la creativitat.

primers acords per a la restauració, conservació i difusió del patrimoni històric i cultural, la posada en marxa del pla de construcció d'auditoris i el pla de rehabilitació de teatres, les primeres polítiques de sosteniment del cinema, la llei de la propietat intel·lectual i la implementació de l'1% cultural, van significar, amb més o menys intensitat, alguns dels passos del que havia de ser una política de cooperació cultural amb les comunitats autònomes.

Pla nacional de rehabilitació de teatres

És interessant constatar que el Pla nacional de rehabilitació de teatres va ser una iniciativa del Ministeri d'Obres Públiques i Foment (1984), al qual es van afegir el Ministeri de Cultura, les comunitats autònomes i les entitats locals.

Una nova fase (1996-2004) s'obre amb la victòria del Partit Popular. Quins trets diferencials es podrien establir en relació amb l'etapa anterior? Quin paper hi tindria la cultura? Com fer creïble les paraules del discurs d'investidura del president Aznar, que posava l'èmfasi sobre la importància del fet cultural i la desaparició del Ministeri de Cultura, per convertir-lo en una Secretaria d'Estat del Ministeri d'Educació? La qüestió primordial era com conjugar un discurs liberal en un sector com el cultural fortament dependent dels poders públics. Durant aquests anys els sectors del cinema, del llibre, del patrimoni, de les arts escèniques, van experimentar canvis mínims. La coordinació amb les comunitats autònomes va continuar essent fràgil. On es van experimentar més canvis va ser en la projecció exterior de la cultura, que es va articular com un objectiu de caràcter interdepartamental, per exemple amb una major presència i projecció de l'Institut Cervantes i amb un augment de les inversions en les grans institucions culturals de l'Estat a Madrid (Museu del Prado, Reina Sofia, etc.).

Es pot concloure que la política cultural durant aquest període ha mantingut molts trets de continuïtat: l'estructura orgànica de la Secretaria d'Estat de Cultura va experimentar molt poques variacions, els pressupostos es van mantenir en termes comparatius, pràcticament al mateix nivell i es va consolidar una política de continuïtat en relació amb molts projectes. La gran part dels "xocs" del govern amb els actors de la cultura no van ser conseqüència de la mateixa política cultural, sinó de la política general, especialment l'exterior dels governs.

Durant el període 2004 i 2009 se separaren, novament, el Ministeri de Cultura del d'Educació. Els pressupostos experimenten una lleugera pujada sobre el nivell d'inflació, el sector de l'audiovisual experimenta transformacions pels canvis tecnològics i legislatius. S'intenta, a través de la FEMP, establir uns majors i millors canals de col·laboració amb el món local i autonòmic, fent més palesa la presència del Ministeri de Cultura (en pressupostos i en els òrgans de direcció i representació) en molts dels grans equipaments culturals i artístic del conjunt d'Espanya.

Institut Cervantes

L'Institut Cervantes és una institució pública creada el 1991, que té com a objectius la promoció i l'ensenyament de la llengua espanyola i la difusió de la cultura espanyola i hispanoamericana. Vegeu www.cervantes.es.

Federació Espanyola de Municipis

La Federació Espanyola de Municipis (FEMP) és una associació d'entitats locals que té com a finalitats la representació i defensa dels interessos generals d'ajuntaments, diputacions, consells i cabildos insulars.

4.2. El Ministeri d'Afers Exteriors i de Cooperació

Segurament el Ministeri d'Afers Exteriors i de Cooperació és, al marge del Ministeri de Cultura, un dels organismes que mantenen una projecció cultural més interessant per part de l'Administració central, per tal de fer realitat uns dels seus objectius bàsics, com és el foment de les relacions econòmiques, culturals i científiques d'Espanya. La presència de la cultura espanyola a l'exterior es porta a terme, fonamentalment a través de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID) i l'Institut Cervantes.

L'AECID té com a finalitats "el foment, la gestió i l'execució de les polítiques públiques de cooperació internacional dirigides a la lluita contra la pobresa i la consecució d'un desenvolupament humà sostenible en els països en desenvolupament", objectius en què la cultura té un paper important, tal com es posa de manifest en el nombre d'oficines tècniques de cooperació i de centres culturals en funcionament (l'Argentina, Egipte, Perú, Xile, Panamà, Hondures, Palestina, Moçambic, Tunísia, el Marroc, Veneçuela, etc.), amb una presència molt especial a Llatinoamèrica.

L'Institut Cervantes, al marge dels aspectes relacionats amb les llengües, té entre els seus objectius i finalitats dur a terme activitats de difusió cultural, en col·laboració amb altres organismes espanyols i d'altres països, especialment amb Llatinoamèrica. Porta a terme un conjunt d'activitats i propostes culturals a l'entorn de les arts plàstiques i l'arquitectura, música i arts escèniques, cinema, llengua i literatura, etc. i manté una presència, entre d'altres, a Alger, Beirut, Berlín, Brasília, Lisboa, Londres, Nova York, Moscou, París, Pequín, Rabat, Roma, etc.

Web recomanat

Vegeu: www.aecid.es/web/es/aecid/ (consultat novembre 2009).

5. Competències de les comunitats autònomes

El procés de transferències culturals a les comunitats autònomes s'inicia el 1979 i es clou, pràcticament l'any 1984. Al llarg d'aquest procés ha quedat reflectit, d'una banda, el caràcter exclusiu de les comunitats per exercir les seves competències i, alhora, les competències no excloents de l'Estat, que fan que pugui intervenir, amb limitacions difícils de precisar, en les polítiques culturals del conjunt del país (biblioteques i arxius de titularitat estatal, promoció de la cultura, molt especialment cinema, arts escèniques i plàstiques, literatura, mitjans de comunicació, regulació dels ensenyaments artístics, foment de la indústria i el comerç cultural, etc.).

És a partir d'aquesta dualitat que les comunitats autònomes, molt especialment el País Basc i Catalunya, es converteixen en uns actors culturals de primer ordre. Les polítiques culturals són un bon mirall per reflectir les pròpies capacitats i potencialitats d'autogovern, per vertebrar noves propostes i maneres de fer en cultura.

L'article 148 de la Constitució assenyala les competències de les comunitats autònomes, entre d'altres, les que fan referència a la cultura:

- Artesania.
- Museus, biblioteques i conservatoris de música d'interès per a les comunitats autònomes.
- Patrimoni monumental d'interès per a les comunitats.
- Foment de la cultura, recerca i ensenyament de la llengua.

L'assoliment i desplegament de cada una d'aquestes competències es desenvolupa en el marc dels respectius estatuts i varia segons les prioritats en matèria de cultura de cada govern autonòmic, dels recursos disponibles i de les pròpies dinàmiques existents. De manera general, la lectura i la implementació dels diferents textos legislatius de les comunitats autònomes remetent a dues constatacions: és una realitat l'assoliment de les plenes competències en la promoció i desenvolupament cultural en els àmbits més clàssics d'intervenció, com per exemple la millora notable en els aspectes relacionats amb la defensa i protecció del patrimoni cultural històric. El desenvolupament de la creació artística ha tingut un caràcter més desigual: mentre a Catalunya s'ha intentat donar suport a les iniciatives privades, com per exemple les companyies de teatre i dansa, altres comunitats s'han decantat més per la promoció i difusió de propostes culturals no tan lligades al territori. Són destacables les apostes que s'han fet en l'àmbit dels nous espais escènics, centres d'art i biblioteques. Com a conclusió podem dir que el diferent marc competencial desenvolupat

per cada comunitat ens porta a un panorama de geografia variable, en el qual conflueixen el marc legislatiu, cadascuna de les diferents realitats territorials i les pròpies aspiracions d'autogovern.

5.1. L'Estatut d'autonomia de Catalunya

El títol primer de l'Estatut s'assenyala els àmbits i sectors culturals d'intervenció: "Totes les persones tenen dret a accedir en condicions d'igualtat a la cultura i al desenvolupament de llurs capacitats creatives individuals i col·lectives" i "Totes les persones tenen el deure de respectar i preservar el patrimoni cultural²". És en l'article 127 que s'estipula que correspon a la Generalitat la competència exclusiva en matèria de cultura, competència que comprèn en tot cas:

1) Les activitats artístiques i culturals que es porten a terme a Catalunya, incloent-hi:

a) Producció i distribució de llibres i publicacions periòdiques en qualsevol suport, així com la gestió del dipòsit legal i l'atorgament dels codis d'identificació.

b) Tot allò que fa referència a la regulació i inspecció de les sales d'exhibició cinematogràfica, les mesures de protecció de la indústria cinematogràfica i el control i la concessió de llicències de doblatge a les empreses de distribució domiciliades a Catalunya.

c) La promoció, la planificació, la construcció i la gestió d'equipaments culturals situats a Catalunya.

d) L'establiment de mesures fiscals d'incentivació de les activitats culturals.

2) El patrimoni cultural:

a) La regulació i l'execució de mesures destinades a garantir l'enriquiment i la difusió del patrimoni cultural de Catalunya i a facilitar-hi l'accés.

b) La inspecció, l'inventari i la restauració del patrimoni arquitectònic, científic, tècnic, històric, artístic, etnològic i cultural en general.

c) L'establiment del règim jurídic de les actuacions sobre béns mobles i immobles integrants del patrimoni cultural de Catalunya.

d) La protecció del patrimoni cultural de Catalunya.

e) Els arxius, les biblioteques, els museus i els altres centres de dipòsit cultural que no siguin de titularitat estatal.

⁽²⁾Art. 22.1 i 22.2

Lectura recomanada

Estatut d'autonomia de Catalunya, Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions, 2006.

f) El foment de la cultura i la potestat legislativa reglamentària i la funció executiva, de manera que la Generalitat pugui establir polítiques pròpies.

Sobrepassant estrictament l'àmbit cultural les competències exclusives s'estenen al marc d'actuació del Tercer sector: associacions i fundacions que tinguin el seu àmbit d'actuació a Catalunya.

5.2. Les administracions públiques i la gestió de la cultura a Catalunya

A Catalunya la definició i aplicació de les polítiques culturals està estretament vinculada a la recuperació de les llibertats democràtiques i l'establiment d'autogovern. La cultura ha estat, i és, un dels eixos bàsics de la identitat de Catalunya. Un dels primers objectius de l'autogovern era fixar les bases que permetessin la transformació de Catalunya en un país "normal", entenent per *normalitat* la institucionalització de la cultura, la vertebració d'infraestructures i equipaments culturals, el desenvolupament d'una oferta mediàtica de qualitat en català, la consolidació d'una indústria i un mercat cultural i l'extensió dels hàbits de consum cultural.

Un dels trets d'aquesta normalitat és el coneixement de la llengua pròpia del país, sobretot, a partir de l'ensenyament i la creació d'una audiència massiva de consumidors en català (TV3, Catalunya Ràdio, Catalunya Música...). Per a fer realitat el desplegament cultural es necessitaven equipaments de referència i, en aquest sentit, la creació i redefinició d'un bon nombre d'equipaments culturals és un fet que, amb més o menys intensitat, ha tingut continuïtat al llarg dels anys. L'Arxiu Nacional, les biblioteques públiques, el Teatre Nacional de Catalunya, l'espai escènic Mercat de les Flors, l'Auditori, el Museu Nacional d'Art de Catalunya, el Museu d'Art Contemporani de Catalunya, el Museu d'Història de Catalunya, el Liceu, el Palau de la Música, etc. en són bon testimoni. La consolidació i expansió del mercat editorial, l'edició de premsa en català, l'impuls de la música (el pop/rock català n'és un exemple), s'inscriuen en aquesta voluntat de posar les bases culturals per fer una Catalunya homologable i avançada en relació amb altres països del seu entorn. A aquest conjunt caldria afegir-hi la progressiva professionalització de la gestió cultural.

El Pacte cultural, signat el 1985 pel Departament de Cultura de la Generalitat, les diputacions (exceptuant-ne la de Tarragona) i els municipis (mitjançant la Federació i l'Associació de Municipis), era l'expressió d'una voluntat d'entesa sobre un marc interinstitucional que permetés desplegar un conjunt d'iniciatives culturals de base. El Pacte pretenia delimitar responsabilitats i desplegar programes de conservació, recerca i difusió en els diferents nivells de l'Administració. Malauradament, el Pacte cultural no va arribar a ser mai una realitat i el seu fracàs va significar, en certa forma, el fracàs de les polítiques

Lectura recomanada

Josep-Anton Fernández (2008). *El malestar en la cultura catalana*. Barcelona: Editorial Empúries.

estratègiques de país que es volien impulsar. La renúncia a una cooperació estable amb els ajuntaments i altres administracions va provocar actuacions inconnexes i, moltes vegades, duplicades.

En aquest sentit podríem dir que, sobretot en el camp dels equipaments culturals, salvant les biblioteques i els arxius, ha mancat un desplegament planificat. El fet que moltes de les actuacions en dotació d'infraestructures culturals públiques hagi estat bàsicament d'iniciativa local (teatres, auditoris, centres culturals, espais per a la producció i exhibició de les arts visuals...), "ha posat de manifest una falta tant de criteris d'equilibri territorial, com de les lògiques de prioritització mancants, en definitiva, de polítiques culturals supramunicipals".

El Pla d'equipaments culturals de Catalunya, PECCat 2009-2019, impulsat pel Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, té la voluntat de definir, conjuntament amb les administracions locals, la dotació d'equipaments culturals bàsics de Catalunya i establir els criteris per tal de prioritzar les inversions de la Generalitat necessàries per a cofinançar-ne la construcció o reforma, per mitjà de programes de subvencions als ens locals.

L'objectiu del PECCat és dotar el territori de Catalunya d'una xarxa d'equipaments bàsics, per a garantir l'accés a la cultura de tots els habitants de Catalunya, amb capacitat per a fomentar l'accés a la cultura en tots els seus aspectes, tenint en compte les noves demandes socials i les noves formes d'accés a la cultura.

Però un país no és, només, uns equipaments de referència i uns mitjans de comunicació massius de qualitat. La societat civil i els diferents sectors culturals són, també, elements bàsics d'aquest afany de (re)construcció. Al voltant de les arts escèniques, la música, el cinema, etc., es van anar generant i estructurant tot un conjunt de diferents formes de suport, fonamentalment ajuts en forma de subvencions, considerades, a vegades minses (per les estretors pressupostàries i la seva quasi generalització), i discrecionals. Moltes d'aquestes subvencions se sustentaven en la necessitat supervivència i no pas en projectes autènticament creatius. Amb el pas del temps aquestes situacions s'han anat reconduint i avui els ajuts tenen en compte paràmetres que aposten més clarament per la continuïtat dels projectes, la qualitat, la presència internacional, la formació, la innovació...

Les entitats culturals, fortament arrelades en el nostre país, han viscut aquesta normalitat de manera traumàtica: alhora que per part de les administracions se'ls ha donat suport, s'han trobat amb enormes dificultats per fer possible un relleu generacional, l'allunyament del compromís d'amplis sectors socials, les dificultats de "competir" amb una oferta pública, la manca d'una autèntica professionalització en la gestió de moltes associacions, etc.

Lectura recomanada

Santi Martínez; Josep Font Senties (2008, setembre). "Infraestructures públiques al servei de la creació i de la comunitat". A: *Jornades sobre avaluació externa de projectes culturals*. Generalitat de Catalunya / Universitat de Barcelona.

Lectura recomanada

www20.gencat.cat/portal/site/CulturaDepartament (consultat novembre 2009).

Ferran Mascarell en qualitat de conseller de Cultura afirmava, en la seva compareixença al Parlament de Catalunya l'any 2006, que "Tenim la sort de tenir un gran bagatge cultural acumulat. Hem sigut, històricament, un país productor de cultura, de cultures. En la producció cultural hem fonamental en gran mesura la identitat de Catalunya". Per Mascarell aquest capital cultural es concreta en una interessant densitat creativa i innovadora, un ventall ampli de professionals, un mapa densíssim d'esdeveniments i equipaments públics, una notable trama d'iniciatives associatives i un bon nombre d'empreses culturals.

Queda, doncs, molt camí per fer: apostar per la creació i la innovació cultural, en especial dels nous creadors, posant al seu abast centres de producció, xarxes de difusió i canals de projecció exterior; dotar-se d'uns pressupostos en cultura que responguin a les necessitats d'avui i als reptes de futur; treballar amb més intensitat les polítiques museístiques i patrimonials amb concertació amb el món local, creant autèntiques xarxes que connectin els grans equipaments nacionals de referència amb la resta d'equipaments del territori; apostar per una descentralització que assegurí una densitat cultural equilibrada a partir del principi de subsidiarietat; enfortir els instruments de projecció exterior de la cultura catalana; consolidar el sistema públic de lectura, arribant a aquells municipis que avui no en disposen; promoure la consolidació d'una estructura audiovisual forta i viable, donar un nou impuls a la cultura popular d'arrel tradicional; desenvolupar la dimensió cultural de l'educació i la dimensió educativa de la cultura, etc.

Lectura recomanada

Ferran Mascarell, conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, *Compareixença davant la Comissió de Política Cultural del Parlament de Catalunya*, el 31 de maig de 2006.

6. Les competències d'àmbit local

La intervenció de l'àmbit local en cultura s'empara en l'article 137 de la Constitució espanyola, que estableix el principi d'autonomia local. Principi d'autonomia que es desenvolupa en la Llei de bases de règim local (7/1985), i de les corresponents lleis autonòmiques, en el cas de Catalunya en la Llei municipal i de règim local de Catalunya (text refós de 2003 de la Llei 8/1987).

La Llei de bases de règim local (7/1985) determina en el seu article 2.1. que la legislació de l'Estat de les Comunitats autònomes haurà d'assegurar a municipis, províncies i illes el dret a intervenir en tot allò que afecti els seus interessos, atenen al principi de descentralització i proximitat. D'aquest principi es desprèn que els municipis tenen una àmplia autonomia per desenvolupar la seva activitat cultural, en concret l'article 25 enumera les competències que el municipi exercirà, entre d'altres i sense que tinguin caràcter d'exclusives, sobre patrimoni històric i artístic, activitats i instal·lacions culturals i esportives i ocupació del temps de lleure i turisme. Amb una única obligatorietat en relació amb cultura, la que estableix article 26.b: els municipis amb una població superior a 5.000 habitants han de tenir una **biblioteca pública**.

La Llei municipal i de règim local de Catalunya (text refós de 2003 de la Llei 8/1987) introdueix l'obligatorietat (article 67.d) que els municipis amb una població superior als 30.000 habitants, prestin el servei de lectura pública de manera descentralitzada, d'acord amb el Mapa de Lectura Pública de Catalunya.

El Govern de la Generalitat va aprovar el 15 de juliol de 2008 el Mapa de Lectura Pública, que actualitzava el vigent des de 2003. El Mapa de Lectura Pública és el principal instrument del Govern per planificar la política d'inversió en equipaments bibliotecaris, fent de les biblioteques una peça clau per al foment de la lectura, que compleix una funció de cohesió social de primer ordre.

La Llei municipal i de règim local de Catalunya també fa referència (article 71) al fet que per a la gestió dels seus interessos els municipis poden prestar activitats complementàries a les pròpies d'altres administracions públiques i en particular les relatives a la cultura, la joventut i l'esport, els arxius, les biblioteques, els museus, els conservatoris de música i centres de belles arts.

La Llei fa referència, també, als municipis historicoartístics (article 76), considerant aquells que hagin estat declarats conjunt històric o tinguin declarat un conjunt històric com a mínim del 50% dels immobles del municipi; municipis que han de comptar amb un òrgan específic d'estudi i de proposta en matèria

de conservació, de protecció i de vigilància del patrimoni historicoartístic i possibilita la signatura de convenis amb la Generalitat de Catalunya en relació amb l'assistència i la cooperació tècnica i econòmica.

Les administracions locals de segon nivell, és a dir les diputacions provincials, els consells insulars, els cabildos i en el cas de Catalunya els consells comarcals i les futures vegueries.

L'article 36.1 estableix les competències pròpies de les diputacions, entre les quals es troben:

- Coordinació dels serveis municipals entre ells per tal de garantir la prestació integral i adequada dels serveis de competència municipal.
- L'assistència i cooperació jurídica, econòmica i tècnica dels municipis, especialment als de menor capacitat econòmica i de gestió.
- La prestació de serveis públics de caràcter supramunicipal i supracomarcal.

La legislació no atribueix a les diputacions competències concretes en cultura, tot i que la cultura es pot inscriure en el marc de les competències d'ordre general adreçades a prestar assistència, suport i cooperació tècnica, jurídica i econòmica als municipis, així com el foment i l'administració dels interessos particulars de la província i la coordinació dels serveis municipals per garantir-ne la prestació total i adequada.

Província

La província és una entitat local determinada per l'agrupació de municipis, amb personalitat jurídica pròpia i plena capacitat pel compliment de les seves finalitats.

6.1. Les dimensions locals de la cultura i els nous escenaris de la realitat

Hi ha unanimitat a considerar que la globalització és un fenomen de molt més abast que l'estrictament econòmic. I com a procés "global" la realitat local no s'escapa del seu efecte multiplicador. El mateix passa amb la cultura, amb la identitat, amb la diversitat... la globalització (re)defineix les dinàmiques socials, econòmiques i culturals de les societats contemporànies. Avui es fa difícil treballar la cultura menystenint que, ens agradi o no, vivim localment la globalització.

Les administracions, molt més les d'àmbit local, no ho haurien d'obviar. La recerca d'un equilibri entre una concepció globalitzadora de realitats múltiples i complexes i les seves traduccions a preocupacions i accions locals, fa més necessària que mai un aclariment de funcions i competències dels diferents àmbits d'actuació dels serveis públics a partir d'un major compromís amb la ciutadania.

La nostra societat és, essencialment, urbana. Les ciutats contemporànies obliguen a replantejar la praxi urbanística convencional i fan patent la necessitat de donar resposta a nous requeriments. Ciutats, connurbacions, àrees metro-

Lectura recomanada

M. Cortada; T. Ysa; E. Crusella (2004). "Criterios para detectar buenas practicas locales". *Documents* (núm. 25). Fundació Carles Pi i Sunyer.

politanes, megalòpolis, corredors urbans... són fases successives d'un procés d'urbanització no assumit del tot, políticament i culturalment, que es generalitza a escala mundial i del qual no es coneix, encara, el final.

Avui, Catalunya es defineix pel continu urbà barceloní, per la xarxa de ciutats metropolitanas i pel conjunt de ciutats mitjanes i petites característiques de la resta del territori. L'àmbit metropolità de Barcelona (AMB) està format per 227 municipis, 4.796 km² d'extensió, 4,5 milions d'habitants i 1,9 milions de llocs de treball. L'AMB presenta una estructura amb tendència policèntrica, amb sis subcentres (Badalona, Sabadell, Terrassa, Granollers, Mataró i Vilanova). L'AMB va experimentar, entre el 1991 i el 2001, un increment significatiu, que va passar de 145 a 227 municipis i de 2.935 km² a 4.796 km², incorporant els sistemes urbans de Vilafranca i el Vendrell, Calella-Pineda i Tordera.

El fet que les dimensions de l'àmbit metropolità de Barcelona i Catalunya, globalment considerada, siguin encara lluny de les extensions i les densitats d'ocupació de grans megalòpolis internacionals com Nova York, Tòquio, Londres, París, Mèxic, Sao Paulo, el Caire o Moscou, porta al convenciment que encara hi ha possibilitats d'introduir elements essencials d'ordre a escala metropolitana. També ens estan alertant de la necessitat de fer-ho amb urgència: cada dia es posa més en evidència les dificultats per adaptar la planificació urbana i territorial a les divisions administratives clàssiques. Cal treballar a partir de les múltiples visions territorials i sectorials que se superposen, més que no pas a partir de divisions territorials juxtaposades, perquè la complexitat creixent de l'ocupació urbana fa que determinats problemes parcials afectin altres sectors i, simultàniament, a les escales locals, metropolitanas o internacionals, fent que l'ordre assolible a una escala per a un sector en concret pugui perfectament comportar desordres a unes altres escales i a uns altres sectors.

"La cultura es algo demasiado grande para lo local y, a su vez, algo demasiado pequeño para lo global."

Manuel Castells (2002). *Local y global: la gestión de las ciudades en la era de información*. Taurus.

L'aproximació a l'espai metropolità no pot deixar de costat una altra realitat: a la província de Barcelona més de la meitat dels municipis tenen menys de 5.000 habitants, és, per tant, un territori de petits municipis que, tanmateix, agrupen menys del 5% de la població. Poblacions que estan molt lluny de ser uniformes, lligades a un món agrari o rural, ja que sota aquest paraigua poblacional s'agrupen realitats econòmiques i socioculturals molts complexes i fràgils, que s'han vist sotmeses a transformacions econòmiques, territorials i socials recents que afecten profundament l'estructura demogràfica i productiva de moltes localitats i les seves funcions i aptituds territorials.

Subcentre

S'entén com a *subcentre* aquell municipi amb més de 50.000 habitants que reben d'un o més municipis treballadors en una proporció igual o superior al 15% de la població ocupada resident del municipi emissor.

Lectura recomanada

J. Roca; M. Burns; M. Moix.
Las áreas metropolitanas españolas. Evolución 1991-2001.

Lectura recomanada

Santi Martínez Illa (2004). *La cooperació amb els petits municipis: marc actual i perspectives*. Centre d'Estudis i Recursos Culturals / Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona.

Aquests segments de municipis presenten nombroses dificultats a l'hora d'emprendre l'acció i la difusió cultural: molt sovint assumeixen prestacions sense el finançament adequat, amb pressupostos molt limitats, amb dèficits i tipologies poc adequades d'equipaments, amb uns recursos humans escassos i amb una manca de programes estables.

6.2. 30 anys d'ajuntaments democràtics, aproximació a un balanç cultural

L'any 2001 va tenir lloc el II Congrés de Municipis de Catalunya que en una de les seves resolucions manifestava "Catalunya es construeix des dels municipis". Tot i el gran esforç dels nostres ajuntaments per fer possible un desplegament sense precedents de les polítiques culturals (tant en equipaments, com en programes), el canvi de segle ens va deixat un munt d'assignatures pendents. Malgrat les situacions de partida (limitacions i manca de delimitacions competencials i de recursos, necessitat d'una redistribució més equitativa entre les diferents administracions públiques...), els ajuntaments han maldat per dotar la ciutadania de serveis, equipaments i programes culturals, d'uns resultats que, globalment, podríem qualificar com a notablement positius.

No volem deixar passar per alt un conjunt d'aspectes que, tot i la seva vinculació als pressupostos i les competències, intenten situar-se en termes més globals i de futur, perquè cada vegada es fa més evident la necessitat de disposar de polítiques culturals explícites, sòlides i coherents. La mateixa dinàmica de l'acció cultural local demana l'obertura d'una nova etapa que, com s'ha dit anteriorment, vagi més enllà de la normalització per fer possible la normalitat.

L'any 2009 es commemoren 30 anys dels ajuntaments democràtics, motiu pel qual, i al marge de les celebracions més o menys familiars, és un bon moment per plantejar-nos algunes qüestions que relacionen món local i cultura:

- Sensació generalitzada que els ajuntaments assumeixen actuacions que no són de la seva competència, que ho fan sense els recursos necessaris, i deixant d'actuar en aspectes sobre el que sí que tenen la competència.
- Necessitat de dotar de més recursos els municipis.
- Establiment d'un nou marc competencial entre l'estat, les autonomies i els governs locals.
- Importància de la subsidiarietat com principi per al reconeixement de la ciutadania.

II Congrés de Municipis

El 16 de juny de 2001 s'inaugurava a Tarragona el II Congrés de Municipis de Catalunya.

El seguiment personal i, per tant, parcial d'articles, entrevistes, presentacions, taules rodones... que envolten la celebració d'aquests 30 anys detecta, com a temes de preocupació d'alcaldes i regidors: la seguretat, la crisi, la immigració, els impostos, la circulació, la neteja... En canvi, s'observen poques expressions clares i nítides per una aposta de la cultura com a prioritat. Oblit que no deixa de sorprendre, ja que a Catalunya, segons un estudi sobre la despesa no obligatòria dels ajuntaments dut a terme per la Diputació de Barcelona, es posa de manifest que, pel que fa a l'any 2001, més d'un 33% dels pressupostos municipals es van destinar a despesa no obligatòria. Des d'un punt de vista funcional la cultura, amb un 23,4%, és el principal nucli d'aquesta despesa. Afegir una nova observació relacionada amb aquestes dades: la despesa no obligatòria per habitant que realitzen els municipis, disminueix a mesura que augmenten la seva població, passant d'un 10% en el cas dels de menys de 5.000 habitants, mentre que per als municipis de més de 50.000 habitants, aquest percentatge és un 3% inferior a la mitjana. Un altre estudi, també referenciat a l'any 2001, realitzat per la Federació Espanyola de Municipis i Províncies (FEMP) posava de manifest que, en l'àmbit de tot l'Estat, les corporacions locals assumeixen el 55% de la despesa pública (63,30 € per habitant) en cultura i el 42% de tot el treball públic en aquest àmbit (23.543 persones).

La major part dels indicadors avalen el fet que les administracions locals –molt especialment els ajuntaments– són a la cua de les competències i al capdavant dels serveis culturals. Si acceptem el principi que les diferències de població i pressupostos municipals no poden traduir-se en desigualtats a l'hora de prestar serveis públics, veurem que es fa necessari fixar un nou marc competencial entre les administracions i una reassignació dels recursos (almenys pel que fa a la cultura), amb els quals compten els nostres ajuntaments; alhora que aquests s'haurien de dotar d'eines que els permetessin fixar objectius per als seus serveis culturals, assolir-los i avaluar-los.

Podem dir que les actuacions culturals que els municipis han desenvolupat amb més intensitat s'han situat en:

- Creació de biblioteques públiques i promoció de la lectura
- Conservació i difusió del patrimoni cultural (museus, arxiu local, etc.)
- Impuls a la difusió artística (escènica, musical o plàstica)
- Establiment de relacions amb l'associacionisme cultural i els creadors locals
- Desenvolupament del cicle festiu tradicional
- Creació i funcionament d'equipaments culturals i centres d'arts (especialment escoles de música)

Lectures recomanades

M. Vilalta (coordinador). *La despesa de caràcter discrecional dels ajuntaments i el seu finançament. Exercici 2001*. Diputació de Barcelona i Institut d'Economia de Barcelona.

Ideas para un pacto local en materia de cultura, Federación Española de Municipios y Provincias, 2001.

7. La vinculació amb altres agents

En gestió cultural s'entén per agent aquells actors que intervenen o poden intervenir en tasques relacionades amb l'àmbit de la cultura, ja sigui creadors, gestors, intèrprets, etc. Les polítiques culturals no es poden fer realitat si no és mitjançant uns agents, que a través de la seva relació amb la realitat territorial assumeixen diferents tipus de responsabilitats, ja siguin públiques o privades.

Les diferents realitats socials i culturals, les pròpies finalitats i el marc normatiu de referència són els factors determinants que agrupen, diferencien i posicionen els diferents agents culturals i les relacions que s'estableixen entre ells. En aquesta realitat canviant les aspiracions i iniciatives dels agents hi tenen un paper molt important. Si la força dels agents se situa, només, a còpia d'inèrcies difícilment es comptarà amb l'empenta necessària i suficient per tenir capacitat d'influència en les polítiques culturals.

Pel que fa a la cultura, avui, no podem parlar d'un únic agent cultural. La complexitat de la realitat, la multitud de factors que entren joc, les interrelacions que generen els projectes, els diferents interessos, la necessitat de comptar amb interlocucions vàlides, ens parlen de la importància de comptar amb una xarxa competent d'agents culturals amb aspiracions de fer valdre, de manera coincident o no amb altres, els seus punts de vista. Les tensions que es generen poden reconduir-se si es treballa sobre projectes compartits en què les diferents funcions estiguin suficientment aclarides i amb un veritable coneixement i reconeixement dels altres agents.

Quin paper hi tenen els agents culturals?

- Analitzen i interpreten la realitat, aportant visions pròpies i donant resposta a demandes o necessitats.
- Esperonen la participació i la incorporació de la ciutadania, contribuint a estructurar demandes socials i culturals.
- Fomenten l'assumpció de responsabilitats compartides, contribuint a generar visions diferents sobre problemàtiques i noves necessitats.
- Plataforma d'organització d'iniciatives privades.

Generalment s'identifiquen tres grans grups d'agents culturals:

Administració pública	<ul style="list-style-type: none"> • Estat • Comunitats autònomes • Diputacions • Comarques • Ajuntaments
------------------------------	--

Sector privat	<ul style="list-style-type: none"> • Empreses • Professionals i artistes
Tercer sector	<ul style="list-style-type: none"> • Fundacions • Associacions • Altres organitzacions

El tercer sector és el conjunt d'associacions que desenvolupen activitats sense ànim de lucre i no formen part del sector públic, agrupant àmbits que van des de la música, el ball, la dansa, les tradicions, l'artesanía, la literatura, la comunicació, el pensament contemporani, la comunicació, el teatre...

Aquests tres grans agents generen un conjunt de relacions, vincles, posicionaments, opcions... que vertebrèn i redibuixen constantment la realitat. El desconeixement mutu, un marc legislatiu poc adequat, la desproporcionalitat d'algun sector en relació amb els altres, la manca d'hàbits de negociació i mecanismes de relació, els models molt heterogenis, les dificultats en la comunicació, un finançament inadequat, els models de gestió fràgils i/o pesants, la poca professionalitat, projectes poc elaborats i sense continuïtat, són algunes de les rèmores per aconseguir un autèntic capital cultural i social.

8. Principals models de gestió pública de la cultura

Les administracions públiques han experimentat transformacions importants en els últims anys. La complexitat i multiplicitat de les realitats a les quals cal donar resposta, les demandes de la ciutadania per comptar amb una administració amb capacitat per fer front a les seves necessitats, el paper de les noves tecnologies de la informació i la comunicació, la irrupció de nous agents, la recerca d'una subsidiarietat real, la transversalitat de multitud de projectes, la dimensió internacional de molts d'ells... fan que avui no es pugui parlar d'un únic model de gestió directa per part de l'administració pública.

Si aquest panorama es pot considerar per a qualsevol àmbit de la nostra societat, és en el camp de la cultura on les administracions públiques han de dotar-se de models i instruments flexibles amb capacitat per generar respostes a un dinamisme social i cultural que transforma ràpidament la realitat. Els reptes són tants que treballar amb models fossilitzats és, d'entrada, condemnar i quasi negar la riquesa i el dinamisme del mateix fet cultural.

Aquest apartat ofereix una aproximació a set grans models de gestió pública de la cultura al nostre país.

Sense organització diferenciada**Naturalesa**

Sotmesa al dret públic. Sense personalitat jurídica diferenciada de l'Administració general.

Finalitat

Prestació de serveis públics.

Titularitat

Pròpia de l'administració titular.

Participació altres ens

No és possible de forma directa

Òrgans de govern

Els de l'ens.

Règim econòmic

Sense patrimoni ni pressupost diferenciat.

Règim de personal

Personal laboral i funcionari dependent de l'administració titular.

Avantatges

Es considera operatiu quan el servei, equipament o projecte està assignat íntegrament i únicament a un departament de govern.

Inconvenients

Rigidesa de l'Administració pública.

Exemple

www.olvan.cat/

Amb organització diferenciada**Naturalesa**

Sotmesa al dret públic. Sense personalitat jurídica diferenciada de l'Administració general.

Finalitat

Prestació de serveis públics.

Titularitat

Pròpia administració titular.

Participació altres ens

No és possible de manera directa.

Òrgans de govern

Desconcentració en una organització diferenciada, encapçalada pels òrgans de govern de l'ens, per un consell d'administració i la gerència.

Règim econòmic

Sense patrimoni i amb pressupost diferenciat.

Règim de personal

Personal laboral i funcionari dependent de l'Administració titular.

Avantatges

Es considera operatiu quan en el servei, equipament o projecte convergeixen diferents departaments de l'administració, ja sigui pel volum de recursos necessaris i/o la complexitat del servei que s'ha de prestar.

Inconvenients

Rigidesa de l'Administració pública.

Exemple

Patronats de Cultura.

Organisme autònom**Naturalesa**

Personalitat jurídica pròpia.

Finalitat

Qualsevol activitat o servei que es pugui gestionar de forma directa, en règim de descentralització funcional. Prestació de serveis públics de caràcter administratiu, comercial, industrial.

Titularitat

Pròpia administració titular.

Participació altres ens

No és possible de manera directa.

Òrgans de govern

El consell rector, amb la composició que s'estableixi en els seus estatuts.

Règim econòmic

Patrimoni independent, amb pressupost i comptabilitat diferenciats.

Règim de personal

S'hi pot adscriure personal laboral i funcionari amb dependència de l'administració titular. Pot contractar personal en els mateixos termes que l'administració titular.

Avantatges

El fet de tenir entitat jurídica pròpia permet incorporar certs graus d'autonomia i flexibilitat en la gestió.

Inconvenients

Rigidesa de la gestió pública, ja que el seu funcionament està regulat per la legislació del sector públic.

Exemple

Institut del Teatre / Diputació de Barcelona.

www.institutdelteatre.org/

Fundació

Naturalesa

Entitat sense ànim de lucre. Personalitat jurídica pròpia.

Finalitat

Model de gestió de serveis públics que s'adapta bé als casos en què es produeix concurrència del sector públic i privat.

Titularitat

La pròpia administració pot compartir la titularitat juntament amb altres ens públics i/o privats.

Participació d'altres ens

És possible la participació amb altres ens. En el cas de les fundacions públiques és obligatòria la participació de persones privades.

Òrgans de govern

El patronat de la fundació podrà estar integrat per persones físiques o jurídiques. Es disposa la total separació entre les funcions de govern i la gestió ordinària.

Règim econòmic

Adequació a la legislació de comptabilitat i gestió pressupostària específica (Decret legislatiu 259/2008). Presentació de comptes anuals, sotmeses als principis d'estabilitat pressupostària.

Règim de personal

Contractació de personal en règim de dret laboral.

Avantatges

Alta flexibilitat en la gestió. Possibilita la participació d'agents públics i privats en els òrgans de govern de l'ens. Possibilitat de beneficis fiscals a les donacions obtingudes en concepte de mecenatge o patrocini.

Inconvenients

Menor control públic en la gestió, tot i que han de vetllar perquè les contraccions s'ajustin a la legislació aplicable en matèria de contractació pública. La selecció del seu personal es regeix pels principis d'igualtat, mèrit, capacitat i publicitat.

Exemple

Fundación Cultural Miguel Hernández.

www.miguelhernandezvirtual.com/xml/

Consorti públic

Naturalesa

Entitat de caràcter associatiu i de la naturalesa pública amb interessos comuns o concurrents, constituït per un ens amb altres administracions públiques o privades sense afany de lucre. Patrimoni i pressupost independent.

Finalitat

Gestió d'interessos comuns o concurrents.

Titularitat

La mateixa administració comparteix la titularitat juntament amb altres ens públics i/o privats sense afany de lucre

Participació altres ens

Altres administracions públiques i entitats sense ànim de lucre.

Òrgans de govern

Integrats per representants de totes les entitats consorciades, en la proporció que fixin els estatuts.

Règim econòmic

Sotmesos al control de la Sindicatura de Comptes de Catalunya. El règim de comptabilitat, aprovació i rendició de comptes és el de la comptabilitat pública i s'ha d'adaptar a la normativa de règim local.

Règim de personal

Els estatuts del consorci poden determinar el règim de personal, respectant el que estableix la Llei de la funció pública.

Avantatges

Cada consorci pot determinar el seu règim orgànic, funcional i financer, que ha de quedar establert en els seus estatuts.

Inconvenients

La seva activitat es regula per la legislació pressupostària i de contractació pròpia del sector públic, fet que condiona la seva flexibilitat d'actuació.

Exemple

Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.

www.cccb.org

Entitat pública empresarial

Naturalesa

Sotmesa al dret privat. Personalitat jurídica pròpia.

Finalitat

Gestió i prestació d'activitats, serveis o producció de béns d'interès públic susceptibles de contraprestació.

Titularitat

La mateixa administració titular.

Participació altres ens

No és possible de forma directa.

Òrgans de govern

Consell d'administració i la direcció d'acord amb la composició que determinin els seus estatuts.

Règim econòmic

Patrimoni independent. Règim comptable i pressupostari públic, adaptat a les disposicions de la legislació mercantil.

Règim de personal

S'hi pot adscriure personal laboral i funcionari dependents de l'administració titular. Pot contractar personal respectant sempre el principi d'igualtat, capacitat i mèrit.

Avantatges

La regulació de la seva activitat sotmesa al dret privat li permet incorporar graus d'autonomia i flexibilitat a la gestió. L'ens incentivarà la generació de recursos propis que revertiran directament en el seu pressupost.

Inconvenients

Pensada, en principi, per activitats que generin contraprestació (ingressos propis suficients).

Exemple

DONOSTIA KULTURA.

www.donostiakultura.com

Societat mercantil

Naturalesa

Personalitat jurídica pròpia. Subjecció total a les normes del dret privat.

Finalitat

Prestació de serveis públics de caràcter econòmic que, en cap cas, impliquin l'exercici d'autoritat.

Titularitat

La mateixa administració titular.

Participació altres ens

No és possible de manera directa.

Òrgans de govern

Els de les companyies mercantils: Junta general (el ple), consell d'administració, gerència.

Règim econòmic

Patrimoni independent. Règim comptable i pressupostari públic, adaptat a les disposicions de la legislació mercantil.

Règim de personal

S'hi pot adscriure personal laboral i funcionari dependents de l'administració titular. Pot contractar personal respectant sempre el principi d'igualtat, capacitat i mèrit.

Avantatges

Alta flexibilitat en la gestió, ja que aquestes estan sotmeses al règim jurídic privat, amb excepció de les matèries a les quals sigui d'aplicació la normativa pressupostària, comptable i de control del sector públic.

Inconvenients

La seva existència no té sentit si l'objecte de la seva activitat no és una activitat econòmica.

Exemple

CCRTV Interactiva (empresa de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals).

www.ccrtv.cat/

Resum

No hi ha un model únic d'organització de la cultura, de la mateixa manera que no hi ha un concepte únic i delimitat de cultura. Sempre trobem, però, els grans sectors que configuren la cultura: patrimoni cultural, arts visuals, audiovisual, arts escèniques, literatura, cultura popular i tradicional i difusió del coneixement (biblioteques).

La cultura es configura com un dels pilars bàsics de l'estat del benestar, amb un pes cada cop més significatiu en l'economia i el desenvolupament social. La cultura és, cada vegada més, un element de centralitat i transversalitat en les dinàmiques de la nostra societat. L'agenda 21 de la Cultura, en la qual ciutats i governs locals d'arreu del món compromesos amb els drets humans, la diversitat cultural, la sostenibilitat, la democràcia participativa i la generació de condicions per a la pau, posa l'accent en diferents aspectes entorn del següent:

- La importància de la política cultural en la seva dimensió local.
- La cooperació internacional com a element de (re) coneixement cultural.
- Els drets culturals com a part central dels drets humans i la diversitat cultural com un dels principis bàsics de la humanitat.
- La política cultural com un dels elements centrals de l'acció pública.
- La creixent dimensió econòmica de la cultura.
- El rebuig a la imposició de patrons culturals rígids i l'aposta per un equilibri entre l'interès públic i el privat.

En el nostre país podem parlar d'una debilitat de la intervenció pública en cultura i, alhora, malgrat aquesta debilitat, afirmar que el sector públic és el principal agent cultural.

El sector públic de la cultura té un gran pes específic, interactuant amb els altres sectors en una situació que podríem denominar com d'equilibri inestable. Es pot afirmar que les actuacions del sector públic tenen com a objectiu la defensa dels interessos generals, subratllant que la defensa d'aquests interessos generals han de tenir la seva traducció en una administració amb capacitat per donar respostes als grans reptes de les nostres societats. Tot i que la contribució de les administracions per fer cada dia més palesa la centralitat de la cultura està clara, moltes vegades s'actua a partir d'unes estructures organitzatives i de gestió amb masses inèrcies, poc àgils i flexibles, que en molts casos es mostren poc adaptatives i operatives, per a les necessitats i les expectatives que la societat té en la cultura. Només dos exemples recents per a la reflexió: el cas Palau de la Música Catalana i la prevista retallada d'un 11,1% en els pressupostos de l'Estat per a polítiques culturals per a l'any 2010.

Web recomanat

www.agenda21culture.net
(consultat novembre 2009).

Si ens referim al marc jurídic espanyol podem afirmar que les competències en cultura estan poc definides i són concurrents entre les diferents administracions, presentant una dispersió (conceptual i en els articulats). Entre les realitats, les voluntats i els principis jurídics s'ha generat un munt de lectures diferents i contraposades, que han produït moltes vegades una superposició d'actuacions que, en moltes ocasions, ha perjudicat directament la ciutadania i la mateixa cultura. Les administracions tenen l'obligació constitucional d'establir mecanismes de coordinació adequats a fi de no duplicar esforços.

Els ajuntaments, amb una única competència explícita, comptar amb biblioteca pública en municipis amb una població superior als 5.000 habitants, han tingut un paper cabdal per fer possible la normalitat cultural en relació amb la cultura, ja sigui en programacions i/o equipaments. El desenvolupament cultural local ha comptat amb poc recursos econòmics per tirar endavant les competències no obligatòries en matèria de cultura, identificant les seves actuacions, especialment, amb les polítiques de proximitat. Els nostres municipis tenen, en cultura, una assignatura important encara pendent: posar en marxa els mecanismes que els permetin passar de la competència a la cooperació. En molts altres àmbits ja ho han fet, per què és tan difícil en l'àmbit de la cultura?

Però la realitat cultural avui ni s'esgota, ni es limita a les actuacions directes de la mateixa administració pública: la mateixa perspectiva de defensa dels interessos generals posa en joc nous agents culturals entre els quals destaca el tercer sector, amb una presència creixent en àmbits com la creació, la societat del coneixement, la comunicació, la difusió cultural, els circuits musicals, etc. Tampoc s'esgota en les fronteres polítiques dels estats: cal apropar-se a les altres maneres d'entendre l'organització i la gestió de la cultura. El que passa i com s'organitzen culturalment altres països i administracions d'Europa és un tema que ens ateny, encara que tanquem els ulls i ens tapem les orelles. En aquest sentit aprendre i aportar, conèixer i proposar, impulsar projectes compartits serà, en un futur molt immediat, una de les claus d'èxit de les polítiques i actuacions culturals.

Bibliografia

- Agenda 21 de la cultura**, <http://www.agenda21culture.net> (consultat novembre 2009).
- Alzaga, Oscar** (1978). *Comentario sistemático a la Constitución española de 1978*. Ed. del Foro.
- Bonet, Lluís i altres** (2003). *Llibre blanc de les indústries culturals de Catalunya*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- Bonet, Lluís; Négrier, Emmanuel**. (2007). *La politique culturelle en Espagne*. Ed. Karthala.
- Castells, Manuel** (2002). *Local y global: la gestión de las ciudades en la era de la información*. Taurus.
- Constitució espanyola**. Publicacions del Parlament de Catalunya, 2000.
- Cortada, M.; Ysa, T.; Crusella, E.** (2004). "Criterios para detectar buenas prácticas locales". *Documentos*, núm 25. Fundació Carles Pi i Sunyer.
- Cultura i poder local**. Reflexions i propostes des de la Taula de Regidors de la Cultura dels municipis de la província de Barcelona. Barcelona: Pagès editors i Diputació de Barcelona, 2000.
- Estatut d'autonomia de Catalunya** (2006). Generalitat de Catalunya..
- Fernández, Ignacio** (1991). *La política cultural. Qué es y para qué sirve*. Ediciones Trea.
- Fernández, Josep-Anton** (2008). *El malestar en la cultura catalana*. Editorial Empúries.
- Forn, Manel** (2006). *Renovar y actualizar el pensamiento estratégico. Elementos para la reflexión*. CIDEU - PEU, núm 1.
- León, Esteve** (2000). "La política cultural en la construcció de l'espai metropolità". *Barcelona Metròpoli Mediterrània* (núm. 52). Barcelona.
- Martínez, Santi** (2004). *La cooperació amb els petits municipis: marc actual i perspectives*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Mascarell, Ferran** (2005). *La cultura en l'era de la incertesa. Societat, cultura i ciutat*. Editorial Roca.
- Mascarell, Ferran** (2006). *Compareixença davant la Comissió de Política Cultural del Parlament de Catalunya*, Generalitat de Catalunya.
- Polítiques per a la interculturalitat* (2004). Barcelona: Pagès Editors / Diputació de Barcelona.
- Roselló, David** (2007). *Diseño y evaluación de proyectos culturales*. Barcelona: Ariel.
- Serra, Albert** (2004). *La transversalitat en la gestió de les polítiques públiques*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Serratosà, Albert i altres** (1999). *Els factors clau de la planificació territorial a l'Àrea Metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Editorial: Institut d'Estudis Territorials i Centre Internacional de Mètodes Numèrics.
- Vaquer i Fran, Joan** (2007). *Política cultural i models de l'estat del benestar a la Unió Europea*. Barcelona: Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació.
- Vilalta, Maite i altres** (2004). *La despesa de caràcter discrecional dels ajuntaments i el seu finançament. Exercici 2001*. Diputació de Barcelona i Institut d'Economia de Barcelona.
- Xarxa de municipis. Models i accions de la Diputació de Barcelona** 2000-2003. Diputació de Barcelona, 2003.

Per les diferents convocatòries d'Interacció (espai de trobada que agrupa polítics, gestors, creadors, pensadors i investigadors tant del sector públic com del privat i associatiu.), el Centre d'Estudis i Recursos Culturals de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona (<http://www.diba.cat/cerc>) elabora a través del seu Centre de Documentació, una àmplia bibliografia a l'entorn de les temàtiques tractades en cada edició. En relació amb el sector públic i les seves institucions es recomana consultar: <http://www.diba.cat/cerc>

- Per a les polítiques en matèria de cultura fins al 1988, consulteu la bibliografia "**Cultura i poder local**", Interacció 1988.

<http://www.diba.cat/cerc/interaccio1998> (consultat novembre 2009).

- Bibliografia presentada en el seminari "El sistema públic de la cultura a Espanya", Interacció 02 "**Polítiques per a la interculturalitat**".

<http://www.diba.cat/cerc/interaccio2002> (consultat novembre 2009).

Annex. La Xarxa de Municipis i la Diputació de Barcelona

La Diputació de Barcelona i el territori, un model d'intervenció...

que es caracteritza per la seva naturalesa local, de suport i cooperació amb els municipis. Un model estrictament municipalista, que té el seu referent en l'establiment de xarxes de gestió amb els ajuntaments destinades a consolidar un sistema local fort, equilibrat, estructurat, eficient i representatiu. La Diputació de Barcelona col·labora aportant mitjans tècnics, coneixement i experiència, assessorament, recursos econòmics i suport a la gestió dels serveis municipals.

L'àmbit territorial d'actuació de la Diputació de Barcelona està format per 311 municipis, que representen el 74,4% del total de la població i el 24% del total de la superfície de Catalunya.

És un model d'intervenció que té per objectius:

- La millora i universalització dels serveis, dotant els pobles i ciutats d'instruments que garanteixin la seva cohesió.
- Una gestió territorial sostenible, implicant amb més coresponsabilitat tots els agents locals, enfortint la dimensió cívica, ciutadana i democràtica dels pobles i ciutats.
- Abordar globalment la prestació d'alguns serveis locals, incrementant la qualitat de vida de tots els pobles i ciutats.
- Prestar serveis homogenis en un territori complex i interconnectat, fent possible un desenvolupament social i econòmic dels diferents territoris de la província.
- Estructurar un sistema local eficient i estructurat.

L'instrument jurídic, administratiu i financer que proposa la Diputació de Barcelona per a fer possible la concertació entre les entitats locals és la "Xarxa Barcelona Municipis de Qualitat" (XBMQ). Aquest conveni marc té com a objectiu general l'impuls de les polítiques públiques locals i el treball en xarxa per a la millora de les prestacions dels serveis de competència municipal.

Concertació, cooperació i treball en xarxa són, doncs, els trets distintius d'un model que fa de la subsidiarietat una de les seves prioritats i de la defensa de l'autonomia local un dels seus principals valors.

... per a noves estratègies de desenvolupament cultural

L'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona ha desplegat un conjunt d'estructures permanents i articulades de cooperació amb els ajuntaments en el camp de les biblioteques, del patrimoni, de la difusió artística, de l'elaboració de plans estratègics, que ha possibilitat la implementació de xarxes de cooperació culturals amb voluntat de convertir l'estratègia de transformació del territori en un fet eminentment cultural.

Aquest conjunt d'actuacions ha vertebrat un model de xarxes de gestió a favor dels municipis de la província en l'àmbit de la cultura, amb l'objectiu de consolidar una administració local amb autonomia i poder polític, eficient i estructurada, amb una gestió del territori sostenible, capaç de contribuir a la millora de la qualitat de vida de la ciutadania, avançant cap a la societat de la informació i el coneixement, en què la cultura sigui una de les fites estructurals de l'acció local.

L'estructura de l'Àrea de Cultura en quatre serveis (Biblioteques, Oficina de Difusió Artística, Oficina de Patrimoni Cultural i l'Oficina d'Estudis i Recursos Culturals) ha permès especialitzar els àmbits d'actuació i la relació amb els ajuntaments fins a substituir les transferències econòmiques per serveis directes.

El **Servei de Coordinació Bibliotecària** gestiona, conjuntament amb els ajuntaments, la Xarxa de biblioteques municipals, oferint assessorament, suport tècnic, econòmic i serveis als municipis per tal de possibilitar l'acompliment de la Llei del sistema bibliotecari de Catalunya. La funció de la Diputació de Barcelona és la cooperació i la prestació dels serveis regionals, aplicant el principi de proximitat i d'equilibri territorial. Dels 311 municipis de la província, 221 compten amb servei bibliotecari de la Xarxa (121 amb biblioteca i 100 amb parada de bibliobús). La majoria de municipis de més de 5.000 habitants disposen d'una biblioteca pública.

L'**Oficina de Difusió Artística** (ODA) és un servei regional de suport a les programacions artístiques promogudes pels ajuntaments, amb l'objectiu de millorar les condicions i la capacitat d'aquestes programacions, generant sistemes d'informació qualificada, economies d'escala en la contractació de l'oferta artística, la generació de nous públics, i la difusió i l'impuls a les propostes artístiques locals.

L'**Oficina de Patrimoni Cultural (OPC)** és l'eina especialitzada en la cooperació tècnica i la promoció del patrimoni cultural local. Articula un seguit de xarxes sectorials i/o territorials (Xarxa d'Arxius Locals, Xarxa de Museus Locals, Programa d'Estudis del Patrimoni) que posen a l'abast dels municipis, un conjunt de serveis i accions de suport a l'organització, gestió, conservació, tractament, difusió i comunicació del conjunt de béns patrimonials.

L'**Oficina d'Estudis i Recursos Culturals**, coneguda com a Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC), és un instrument de cooperació amb els municipis en tot allò relatiu a cultura i proximitat, formació, informació, recerca i assessorament en matèria de polítiques i gestió de la cultura. Facilita recursos tècnics i coopera amb els projectes i els programes dels ens locals; impulsa funcions estratègiques de recerca i desenvolupament en matèria de gestió i polítiques culturals territorials i proveeix de recursos i d'informació qualificada al conjunt de programes i serveis de l'Àrea de Cultura.

L'existència de la xarxa de lectura pública, de difusió i creació artística, de preservació del patrimoni, de suport en l'àmbit de la planificació cultural contribueix, juntament amb la resta de xarxes que donen suport als municipis, a propiciar que es vagin trencant esquemes que identifiquen local amb limitat.

Aproximació a una experiència: el programa d'assessorament cultural de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona

La presentació de programes és marcada, sovint, per paràmetres que posen de manifest la importància del seu impacte econòmic, les dimensions de la seva presència mediàtica, el nombre de persones implicades de manera més o menys propera, l'enumeració de les actuacions realitzades... Hi ha projectes que aparentment no és produeixen en un àmbit tangible, ni són portada de mitjans de comunicació, ni generen adhesions entusiastes, la qual cosa no és, d'entrada, ni bona ni dolenta.

El programa d'**assessoraments municipals en matèria de cultura** que porta a terme l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona a través de l'Oficina d'Estudis i Recursos Culturals s'aproxima més aquest darrer model: és un programa que se sustenta –en bona part– en la gestió dels coneixements, dels conceptes, les idees i la informació com els elements que possibiliten la vertebració d'un conjunt de preses de decisions en l'àmbit de les polítiques locals en matèria de cultura.

Així, els assessoraments culturals, sobretot, els denominats **Plans d'acció cultural** (PAC), es dibuixen com a eina de reflexió i d'intervenció estratègica per a la millora de les polítiques municipals en l'àmbit de la cultura. Es porten a terme mitjançant la combinació i l'equilibri entre les diferents aportacions tècniques d'experts i la participació activa de tots els agents culturals implicats.

Els Plans d'acció cultural intenten definir les prioritats culturals del municipi, identificant els objectius, les metodologies i els programes que han de fer possible l'acció cultural de la ciutat. Se sustenten en el treball tècnic i la participació ciutadana.

Els assessoraments culturals tenen la voluntat de ser un instrument amb capacitat per a configurar la vida cultural dels municipis, convertint-se en un dels principals referents tant per als responsables polítics i tècnics del sector públic, com per als operadors del sector privat.

El programa d'assessorament cultural té la voluntat d'esdevenir un element catalitzador de la participació ciutadana en els municipis en l'àmbit de la cultura com a manifestació d'un exercici democràtic. Un programa que té, també, dues pretensions modestes però importants:

- Definir la realitat cultural a partir d'un diagnòstic, detectant les necessitats i les potencialitats culturals, propiciant que les actuacions municipals en matèria de cultura no siguin, només, una suma d'activitats, sinó l'expressió d'una voluntat que tingui com a objectiu l'estratègia de transformació.
- Elaborar línies d'actuació que permetin optimitzar, incrementar i ordenar les iniciatives culturals, esdevenint una eina útil per afrontar tant les possibles mancances bàsiques (biblioteques, creadors, equipaments, programacions, etc.), com les problemàtiques d'actualitat.

Catàleg de serveis

Plans d'acció cultural

Els plans d'acció cultural (PAC) són instruments per a la reflexió, debat i desenvolupament d'estratègies i propostes per a l'acció cultural local. És un procés liderat pels ajuntaments, basat en les aportacions tècniques i la participació ciutadana, fomentant la coresponsabilitat entre els diferents sectors i agents culturals locals.

Web recomanat

<http://www.diba.cat/cerc/assessorament.asp> (consultat novembre 2009).

Durant tot el procés es treballen els eixos cap a on han d'enfocar-se les actuacions futures en matèria d'acció cultural local. Així, les propostes s'orienten a reforçar el paper estratègic de les polítiques culturals, la cohesió social, la interculturalitat, la identitat, la transversalitat i el foment del treball en xarxa amb municipis propers.

Plans d'equipaments culturals

Instrument per treballar en la reordenació dels equipaments culturals d'un municipi, analitzant les seves oportunitats i mancances i, si és necessari, dissenyar els de nova creació. És un document de caràcter tècnic que contribueix a descriure la realitat cultural del municipi i a establir una sèrie de reflexions i pautes per orientar les accions culturals del municipi a mitjà i llarg termini. Aquesta visió estratègica pot comportar des de la creació de xarxes d'equipaments, a la definició de programes d'actuació per a l'equilibri urbanístic i territorial, l'enfortiment del teixit social/ cultural o la millora del benestar ciutadà.

Plans d'usos d'equipaments culturals

Estudi específic d'un equipament cultural detectant les seves mancances i oportunitats per tal de poder establir propostes a curt, mitjà i llarg termini. L'objectiu és millorar-ne l'ús, la programació i posició estratègica en el marc general dels equipaments i actuacions del conjunt del municipi.

Altres documents tècnics de caràcter específic

Processos de reflexió i intervenció temàtics que es realitzen com a resposta a les demandes concretes dels ajuntaments. Tenen un perfil fonamentalment tècnic: diagnòstics i informes tècnics sobre l'estat de la cultura, reflexions sobre formes d'organització de les àrees de cultura, projectes estratègics de govern, assistència tècnica a tribunals de selecció, estudis sobre entitats, pautes per a l'elaboració de plans d'acció sobre les relacions entre l'ajuntament amb les entitats...

